

Інформаційний бюлетень № 2

ШАНС НА ЖИТТЯ БЕЗ БОЛЮ

*(до всесвітнього дня хоспісів та
паліативної допомоги)*

*Серія
«Соціальна взаємодія»*

За крок від життя

«Паліатив» – дивне іноземне слово, мало вживане, що іноді виринає з потоку телевізійних новин, періодично з'являється у газетних заголовках та гостросоціальних ток-шоу. Це поняття приховує низку проблемних питань і завдань, навколо яких наразі гуртуються громадські організації, асоціації та волонтери, міжнародні та вітчизняні благодійні фонди, ентузіасти різних професій і загалом небайдужі співгромадяни з метою допомоги невиліковно хворим людям. Спробуймо зняти табу з цієї моторошної теми, щоб дихати вільно в розмові про наболіле.

Часто родичі та друзі тяжкохворого стикаються з відчаєм та безсиллям, не розуміючи, як підтримати близьку людину морально й матеріально і водночас ефективно використати власні ресурси для виснажливої боротьби з хворобою. У критичній ситуації близькі готові докласти будь-яких зусиль, аби врятувати тяжкохворого.

У рутинній круговерті, виснажені вкрай рідні позбавлені можливості відновити свій фізичний та психологічний стан і поспілкуватися з хворою людиною, тому часто вона залишається самотньою, непочутою, покинутою наодинці зі своїм душевним болем.

Отже, з моменту, коли діагноз відомий, варто звернутися до кваліфікованих спеціалістів за паліативною допомогою та узгодити з ними план подальших дій, аби отримати якісний догляд за хворим, його вчасне знеболення та психологічну підтримку.

У перекладі з латини слово *pallium* означає «покривало», «плащ». Послуга надання паліативної допомоги дорослим та дітям захищає пацієнтів та їхні родини, коли час працює проти них, а прогнози лікарів лякають та позбавляють сенсу життя.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, паліативна допомога – це підхід, що дозволяє поліпшити якість життя пацієнтів та їхніх сімей, які зіткнулися з проблемами смертельного захворювання, шляхом запобігання і полегшення страждань завдяки ранньому виявленню, ретельній оцінці й лікуванню болю та інших фізичних симптомів, а також наданню психосоціальної та духовної підтримки. Звернімо увагу на те, що онкологічні захворювання займають лише незначну частину серед невиліковних хвороб.

Щороку в Україні паліативної допомоги потребують понад 600 тисяч невиліковних хворих. Серед них: онкохворі, хворі на ВІЛ/СНІД, цукровий діабет інші захворювання.

За критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) необхідним мінімумом є 100 ліжок для паліативних хворих на 1 млн. населення. Україна належить до групи країн з «несистемним забезпеченням

паліативної допомоги». Такий самий статус мають Куба, Єгипет, Пакистан, Росія та ще кілька десятків країн.

Водночас, і пацієнти, і лікарі, і громадські активісти зазначають, що за останні п'ять років спостерігається покращення паліативної допомоги в Україні. Зокрема, з'явилися нові хоспіси або спеціалізовані відділення; розширився та покращився доступ до знеболення пацієнтів (зокрема, з'явився таблетований морфін); відбулися зміни в законодавстві, які дозволяють призначати препарати сильнодіючої групи; поступово розвивається волонтерський рух з допомоги паліативним пацієнтам.

З іншого боку, існує проблема застарілих підходів паліативної медицини, вигорання медперсоналу, відсутність потрібної кількості ліжкомісць, недостатнє фінансове забезпечення тощо. Ці та інші проблеми сьогодні гальмують розвиток паліативної допомоги в Україні та створюють значні бар'єри для тих людей, які її потребують.

Не секрет, що нині у нашій державі взято курс у напрямку медичної реформи. Вона ділить медичні послуги на три види: повністю безкоштовні, частково оплачувані державою (співоплата) і платні. Послуги, які повністю безкоштовні для пацієнта, називаються державним гарантованим пакетом. У нього планують занести 80% найпоширеніших звернень до лікаря: порятунок чи невідкладна допомога, первинна медична допомога, паліативна допомога.

Паліатив – це коли вже не вилікувати і не врятувати. Паліативним хворим не можна підбадьорливо сказати «одужуйте», бо вони не одужають. А *хоспіс* – це місце, де живуть люди зі смертельними діагнозами, яких ніхто не рахує, адже це не діагноз, а статус. Їх не можна вилікувати, але той час, який у них залишився, вони мають жити, а не вмирати.

Такий підхід до хоспісу в Україні ще не популярний. Паліативних відділень багато, але всі вони – про смерть.

Кожен прожитий людиною день – це багатство. Для пацієнтів хоспісу, належний догляд та день без болю, – це не лише багатство, а й невимовна радість. Саме тому, держава має звернути особливу увагу на таку медичну допомогу і зробити все можливе для її якісного забезпечення.

Створити належні умови, щоб людина, яка страждає від болю, від невиліковного недугу, достойно пішла з життя – це обов'язок влади. Хочеться вірити, що реформи змінять все на краще.

Всесвітній день паліативної та хоспісної допомоги проводиться щорічно *в другу суботу жовтня* за ініціативи Всесвітнього Альянсу паліативної допомоги, куди входять національні та регіональні організації, що підтримують розвиток цієї допомоги в усьому світі. День покликаний інформувати про проблеми паліативної допомоги та хоспісів, звертати увагу

на медичні, соціальні, практичні та духовні потреби людей, що мають невиліковні захворювання, і членів їх сімей; сприяти становленню і розвитку благодійних фондів, здатних підтримувати і розвивати рух хоспісної та паліативної допомоги в усьому світі.

За оцінками ВООЗ, в усьому світі щорічно паліативної медичної допомоги потребують 40 мільйонів людей, 78% з яких проживають у країнах з низьким і середнім рівнем доходу. На сьогоднішній день паліативну медичну допомогу отримують лише близько 14% людей, які мають в ній потребу.

Сучасна паліативна медицина вимагає наявності висококваліфікованих лікарських і медсестринських кадрів, що володіють знаннями в галузі клінічної медицини, фармакології, онкології і психіатрії та суворо дотримуються правил медичної етики та деонтології – збереження лікарської таємниці, відповідальність за життя і здоров'я хворих, підтримка професійних та налагодження довірчих взаємин з хворими та їхніми родичами.

Цілі і завдання паліативної допомоги:

- Полегшити симптоми важкої хвороби, в першу чергу — адекватне знеболення;
- Психологічно підтримувати хворого та родичів, які доглядають за ним;
- Допомогти набуту ставлення до смерті як до природного етапу життя людини;
- Задовольняти духовні потреби хворого та його близьких;
- Вирішувати соціальні та юридичні, етичні питання, що виникають у зв'язку з тяжкою хворобою та наближенням смерті людини.

Можна виділити групу хворих, яким, в першу чергу, потрібно надання паліативної допомоги:

- хворі на злоякісні новоутворення;
- хворі на СНД в термінальній стадії;
- хворі неінфекційними хронічними прогресуючими захворюваннями в термінальній стадії розвитку (декомпенсація серцевої, легеневої, печінкової, ниркової недостатності, розсіяний склероз, важкі наслідки порушення мозкового кровообігу і т.д.).

Паліативна медична допомога необхідна також при багатьох інших патологічних станах – хворобі Паркінсона, ревматоїдному артриті, неврологічних захворюваннях, деменції, вроджених вадах і туберкульозі з лікарською стійкістю. Серед дорослого населення, що потребує паліативної допомоги, розповсюджені такі хронічні захворювання, як: серцево-судинні

(38,5%), рак (34%), хронічні респіраторні захворювання (10,3%), СНІД (5,7%) і діабет (4,6%).

Слід зазначити, що біль – одна з найбільш частих і серйозних симптомів пацієнтів, які звертаються за паліативною медичною допомогою. У кінцевій стадії захворювання від помірного до гострого болю відчують 80% хворих на СНІД або рак і 67% – із серцево-судинним захворюванням або хронічним обструктивним захворюванням легень.

Однією з форм паліативної допомоги є *хоспіс* – спеціалізована медична установа для догляду за невиліковно хворими людьми в останній стадії захворювання. Прогноз для життя таких хворих несприятливий – максимум 6 місяців.

Хоспісна допомога буває двох видів: стаціонарна та амбулаторна.

Амбулаторна допомога здійснюється вдома у хворого бригадами виїзної служби хоспісу («хоспіс на дому»).

Стаціонарна допомога здійснюється, в залежності від потреб хворого та його родини, в умовах цілодобового, денного або нічного перебування в стаціонарі. Родичам дозволяється відвідувати хворих, єдине обмеження для відвідування – стан здоров'я пацієнта.

У хоспісі тяжкохворим пацієнтам надається: кваліфікована медична допомога (підбір і проведення необхідної знеболюючої, симптоматичної терапії; організація паліативного лікування); психологічна/психотерапевтична допомога; необхідний догляд – задоволення практичних потреб пацієнтів (підбір харчування відповідно до лікарських рекомендацій – важкохворі пацієнти отримують кисень, зондове харчування). Крім цього, пацієнти хоспісу отримують соціальну підтримку та консультативну допомогу.

Вся сукупність медико-соціальної та психологічної допомоги хворому спрямована на ліквідацію або зменшення больового синдрому та страху смерті при максимально можливому збереженні його свідомості та інтелектуальних здібностей. До кожного хворого в хоспісі застосовується фізичний (досягається створенням в стаціонарі умов, максимально наближених до домашніх) і психологічний (здійснюється на основі принципу індивідуального підходу з урахуванням його стану, духовних, релігійних та соціальних потреб) підхід.

З 1 квітня 2020 року послуга з надання паліативної допомоги увійшла до Програми медичних гарантій. Щоб отримати паліативну допомогу безоплатно, пацієнт має звернутися до свого сімейного або лікуючого лікаря. Він випише направлення на отримання мобільної чи стаціонарної допомоги.

У стаціонарі або вдома пацієнт отримує безоплатно – лікування симптомів захворювання, ефективне знеболення, респіраторну (дихання) та

нутріттивну (медичне харчування) підтримку, психологічну допомогу, навчання родини та доглядачів особливостям догляду за людиною, запобіганню можливих ускладнень та дотриманню рекомендацій.

Паліативна допомога у Програмі медичних гарантій на 2021 рік

В Україні слід впроваджувати європейську модель паліативної медичної допомоги, яка включає три ланки: сімейний лікар – мобільна служба – стаціонарна допомога (хоспіс).

Друге засідання Робочої групи медичних експертів з питань розробки проєктів специфікацій та умов закупівлі медичних послуг за Програмою медичних гарантій-2021 за напрямом паліативна медична допомога відбулося у Національній службі здоров'я України.

Розглядалися нові пропозиції до пакетів «Стаціонарна паліативна медична допомога дорослим та дітям» та «Мобільна паліативна медична допомога дорослим та дітям».

До пакету «Стаціонарна паліативна медична допомога дорослим та дітям» експерти внесли зокрема пропозиції щодо:

- проведення необхідних інструментальних обстежень: ЕКГ (за місцем надання послуги), УЗД (у закладі або на умовах договору підряду) і рентгену (у закладі або на умовах договору підряду);
- оцінки, запобіганню та лікуванню хронічного больового синдрому (зокрема, з використанням наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів), надання ефективного знеболення та забезпечення цілодобового доступу до ненаркотичних та наркотичних знеболювальних засобів, своєчасного знеболення на всіх етапах діагностики та лікування;
- забезпечення переведення пацієнта та надання медичної допомоги пацієнтам в умовах відділення/палати інтенсивної терапії за наявністю показів та згоди пацієнта або його законних представників;
- забезпечення права пацієнта, який перебуває на лікуванні у паліативному відділенні або закладі, на допуск до нього відвідувачів 24 години на добу в будь-який день тижня та інше.
- Пропозиції експертів за пакетом «Мобільна паліативна медична допомога дорослим та дітям» стосувалися, зокрема:
- оцінці, запобіганню та лікуванню хронічного больового синдрому (призначення та виписки рецептів на наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, ненаркотичні знеболювальні препарати та

проведення знеболення ненаркотичними знеболювальними препаратами);

- забезпечення проведення симптоматичної терапії та догляду, а також забору біологічних матеріалів на дослідження;
- визначення показань та забезпечення кисневої підтримки з використанням спеціального обладнання (кисневий концентратор з комплектуючими) тощо відповідно до потреб пацієнта за місцем його перебування та інше.

Паліативна допомога є комплексною, серед її складових: медична, соціальна, духовна і психологічна допомога. Національна служба здоров'я сплачує саме за медичну послугу. Спектр такої послуги максимально передбачає необхідні для пацієнта заходи: корекція стану пацієнта, лікування хронічного больового синдрому, забезпечення догляду, надання кисневої та респіраторної підтримки тощо. Для НСЗУ важливо забезпечити таким пацієнтам якісну та доступну паліативну допомогу з дотриманням принципів безперервності та наступності. Паліативна допомога – це не лише про термінальну стадію захворювання. Деякі пацієнти потребують таку допомогу роками. ВООЗ сформувала засади, на яких базується паліативна допомога: вона має бути мультидисциплінарною й поліпшувати якість життя, а також позитивно впливати на перебіг захворювання.

Експертні медичні групи працюють за підтримки Проекту USAID Україна «Підтримка реформи охорони здоров'я».

У Національній службі здоров'я України протягом двох місяців триватимуть засідання Робочих груп експертів за відповідними медичними напрямками, які розроблятимуть проекти специфікацій та умов закупівлі медичних послуг, які надаються за Програмою медичних гарантій у 2021 році.

У складі Робочих груп – лікарі, представники МОЗ, Національної академії медичних наук, ВООЗ, керівники закладів охорони здоров'я, провідні фахівці відповідних галузей медицини, а також представники громадських та пацієнтських організацій. Загалом, 384 експерти працюватимуть над оновленням умов закупівлі медичних послуг для держави. Вони надаватимуть НСЗУ методичну, аналітичну, наукову та консультативно-дорадчу підтримку. Робочі експертні групи працюватимуть у рамках ініціативи зі створення Ради безпеки пацієнтів.

У Програмі медичних гарантій-2021 – 35 пакетів медичних послуг, серед них два з лікування COVID-19 та 7 нових пакетів, яких не було у поточному році. Це такі пакети, як «Готовність до реагування на інфекційні захворювання та епідемії», «Стоматологічна допомога дорослим та дітям»,

«Ведення вагітності в амбулаторних умовах, «Лікування пацієнтів методом інтракорпорального діалізу в амбулаторних умовах», «Супровід та лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз, на первинному рівні медичної допомоги», «Діагностика, лікування та супровід пацієнтів з гематологічними захворюваннями (або підозрою на відповідні захворювання) у дорослих та дітей в амбулаторних та стаціонарних умовах» та «Психіатрична допомога, яка надається мобільними мультидисциплінарними командами з охорони психічного здоров'я».

На сьогодні 736 медичних закладів подали свої пропозиції НСЗУ на надання паліативної допомоги. Зокрема, 613 медзакладів подали пропозиції на паліативну допомогу в стаціонарі. Це майже на 2 сотні більше, ніж у минулому році. 486 закладів подали пропозиції на надання мобільної паліативної допомоги. Це вдвічі більше, ніж минулоріч.

Тариф за паліативну допомогу у цьому році збільшили. За надання мобільної паліативної допомоги одному пацієнту заклад отримає 14 066 грн. Тариф на стаціонарну паліативну допомогу становить 13 129 грн також за одного пацієнта.

НСЗУ оплачує саме медичну складову паліативної допомоги. Згідно з визначенням ВООЗ, медична складова у паліативній допомозі – це симптоматична терапія, полегшення болю та інша допомога. І така допомога спрямована на підтримку чи поліпшення якості життя.

Щоб отримати паліативну допомогу безоплатно, пацієнт має звернутися до свого сімейного або лікуючого лікаря. Він випише направлення на отримання мобільної чи стаціонарної допомоги.

Дитячий «дорослий» шлях

А якщо невиліковний пацієнт – дитина? Зазвичай, ми уникаємо теми невиліковних хвороб та смерті дітей, адже беззаперечний факт, що деякі діти назавжди позбавлені звичайного плину життя, переживаючи біль та страждання, видається кричущою несправедливістю – це важко зрозуміти. Але по-справжньому відповідальне й свідоме суспільство мусить опікуватися такими дітьми.

У 2017 році Україна підписала Хартію прав дитини, яка помирає, і цим засвідчила, що наші маленькі співгромадяни мають право на доступ до спеціалізованих служб дитячої паліативної допомоги, що працюють в інтересах дитини без терапевтичного нагляду.

Надання паліативної допомоги дітям має свої особливості, бо дитина перебуває у процесі розвитку, до того ж, часто не може висловити, що з нею відбувається, який біль вона переживає, й іноді навіть захищає від своїх

переживань батьків та близьких для неї людей. Дитині комфортніше бути вдома, ніж у лікувальному закладі. Затишна атмосфера допомагає важкохворій дитині почуватися стабільніше, що сприяє полегшенню її стану, адже іноді вона неспроможна самотійно пересуватися, їсти й навіть дихати, або страждає від сильного болю.

В Україні, окрім спеціалізованих відділень, поступово впроваджують нові мобільні виїзні бригади паліативної допомоги у різних регіонах для надання дитячої паліативної допомоги вдома. Адже для дитини до останньої миті важливо бути захищеною, грати й навчатися, якщо вона в змозі це робити, отримувати підтримку і спілкування від дорослого. Ці потреби легше забезпечити, коли родині допомагає злагоджена команда.

Важливо пам'ятати

В інформаційних джерелах є багато підказок щодо коректного спілкування з невиліковно хворою людиною. та найважливіше за влучні слова підтримки є ваша здатність уважно слухати, чути та бути поруч.

Якщо ви не маєте сил та насаги для такого спілкування, зверніться по допомогу до психолога, соціального працівника або волонтерів – у такий спосіб ви збережете власні ресурси, щоб підтримати близьку людину у критичні моменти.

У догляді за дитиною стане в пригоді одне з правил поведіння в літаку: «У разі розгерметизації салону, надягніть кисневу маску спочатку на себе, а потім на – дитину» Турбуючись про свої потреби та самопочуття, ви накопичуєте сили. Дитині легше справлятися з недугою та страхом перед невідомим, якщо дорослий упевнено діє в непростій ситуації та залишається достатньо стабільним.

Що робити, якщо у дитини виявили невиліковне захворювання

- Важливо отримати якомога детальнішу інформацію від лікарів щодо плану, методів та засобів лікування, а також – із якими фахівцями та установами доведеться взаємодіяти впродовж усього процесу, відповідно до законодавства, уточнити щодо надання паліативної допомоги дитині.
- Потрібно відразу виявити можливості, що існують на даний момент, аби знати заздалегідь, до кого з родичів, друзів, знайомих або волонтерів можна звертатися за необхідності побути з дитиною, коли потрібно залагодити термінові справи або зібрати кошти на лікування за допомогою

інформаційних джерел чи благодійних фондів, громадських організацій тощо.

- Пам'ятайте, у такий стресовий період відчувати гнів, провину, печаль, знесилля, втрату контролю та будь-що інше – це нормально і природно. Кожен проживає складні процеси у свій спосіб, і сторонні поради чи підтримка на кшталт «зібратися» й «триматися» не мають стати забороною щодо власних переживань. Буває, що навіть із добрими намірами люди можуть ненавмисно поранити вас словами підтримки, що іноді не влучні. Проте ніхто не має права знецінювати ваш біль або сльози.
- Дітям легше справлятися з хворобою, коли батьки почуваються стабільно, отже, вчасно отримати психологічну допомогу – це запорука того, що дитина та її родина розумітимуть більше про те, що відбувається з ними, й зможуть заощадити свої сили, відновитися психологічно, наскільки це можливо. Отримання вчасної медичної та психологічної підтримки допоможе дитині зберігати сили для лікування та якісного спілкування.
- Побічні ефекти від лікувальних заходів іноді такі, що самопочуття дитини потребуватиме часу на відновлення, отже, потрібно заздалегідь подбати про комфортну атмосферу вдома, облаштувати приміщення таким чином, щоб дитина мала змогу якісно відпочити й відновити сили.
- Хворих дітей засмучує те, що іноді вони неспроможні робити звичні справи, які робили раніше, до хвороби, грати в улюблені ігри. Як раніше, тому адаптуйте спільне дозвілля так, щоб дитина проводила вільний час із задоволенням, спілкувалася та навчалася, якщо цьому сприятиме її самопочуття.
- Дитина може почуватися ізольованою від друзів, школи чи садочка, від родичів та звичайного ритму життя. Допоможіть їй сформувати свою позицію, короткий сценарій, аби пояснити свій стан друзям або однокласникам, які ставитимуть питання, та відновити стосунки з тими, хто готовий спілкуватися надалі.
- Якщо у вас є інші діти, важливо пояснити їм, що відбувається і як вони можуть допомогти братику або сестричці у процесі лікування. Адже те, що трапилося, стосується кожного члена родини.
- Для дитини надважливе відчуття стабільного ритму життя. Наскільки це можливо, підтримуйте звичні «ритуали», які були раніше: спільні заходи й розмови, режим дня.
- Необхідно поінформувати дитину, відповідно до її віку та законодавства, про те, що відбувається з нею і як саме ви підтримаєте її, що робитиме лікар та інші учасники процесу. Забагато інформації може бути зайвим, але не приховуйте від дитини важливих фактів, які вона може почути від

лікарів та інших оточуючих і уявлятиме найгірше. Будьте поруч і поясніть їй важливі моменти.

- Мабуть, одним із найстресовіших аспектів такої напруженої ситуації може стати батьківське відчуття втрати контролю на усім, відчуття, що ви безсилі захистити власну дитину від важких випробувань, коли ви не в змозі покращити її самопочуття, надати упевненості у майбутньому. Проте ви однаково залишаєтеся для дитини компетентними батьками, дорослими, що дбають про неї, які можуть навчати її у будь-який момент, говорити з нею про важливе і, попри все, разом із дитиною пізнавати життя щодня.

Стан розвитку паліативної та хоспісної допомоги на Полтавщині

Надання паліативної та хоспісної допомоги в нашій області знаходиться під постійним контролем Департаменту охорони здоров'я. Розроблено План заходів Полтавської обласної державної адміністрації щодо розвитку паліативної та хоспісної допомоги на 2016-2020 роки.

Амбулаторну паліативну допомогу надають 35 Центрів первинної медико-санітарної допомоги та «Кабінет болю», який функціонує при Полтавському обласному клінічному онкологічному диспансері.

Стаціонарну допомогу пацієнти можуть отримати на 172 ліжках, які розгорнуті в лікувально-профілактичних закладах (з них 6 ліжок для ВІЛ-хворих; 25 ліжок – для психічно хворих; 20 ліжок – для хворих на туберкульоз; 20 ліжок – для онкохворих; інші – для пацієнтів з неінфекційними захворюваннями).

Щоб допомога надавалась якісно постійно проводиться підготовка персоналу. Проведений навчальний тренінг з надання допомоги паліативним пацієнтам для сімейних лікарів, волонтерів, соціальних працівників, медичних сестер тренінговим центром Івано-франківського хоспісу. Полтавським базовим медичним коледжем проведені навчальні тренінги для працівників та волонтерів паліативного відділення Лохвицької та Миргородської центральних районних лікарень.

Співробітниками кафедри паліативної та хоспісної медицини НМАПО ім. П. Л. Шупика були проведені виїзні цикли тематичного удосконалення «Організація та надання паліативної і хоспісної допомоги в амбулаторних та стаціонарних умовах» в м. Кременчуці, «Мультидисциплінарні аспекти надання паліативної допомоги в практиці лікаря загальної практики-сімейного лікаря» в м. Полтава.

Полтавським базовим медичним коледжем розроблено програми та проводяться курси по удосконаленню та спеціалізації по циклу «Паліативна та хоспісна допомога» для молодших медичних спеціалістів та волонтерів. Активно працюють волонтерські загони ВДНЗ «Українська медична стоматологічна академія», медичних коледжів та училищ.

В області функціонує 35 аптек Полтавського обласного комунального підприємства «Полтавафарм», які проводять ліцензовану діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Вони розміщені при кожній ЦРЛ та в містах Полтава, Кременчук, Горішні Плавні, Лубни. Це дає змогу забезпечити конституційне право кожного громадянина на медичну допомогу, неухильне виконання затверджених в установленому порядку протоколів надання медичної допомоги.

Людина повинна бути свідомою того, що з нею відбувається, бути суб'єктом, а не об'єктом, яким маніпулюють. Людям перед відходом в інші світи, потрібно завершити справи з родичами, пробачити один одному все і попроситися. Тому тут переважає не лише матеріальна сторона, хоч вона теж важлива і породжує багато проблем, а, насамперед, повинна бути висока культура стосунків.

Допомогти слабким членам нашого суспільства – ось філософія навколо якої можна об'єднати всіх. Ми не формуємо нормальних шанобливих стосунків між дітьми й батьками, не ставимось належним чином до людей старшого віку. В моральному, соціальному, естетичному плані – неоране поле.

Хоспіси – велика справа, але, навіть за їхньої належної організації й розвитку, 80 відсотків допомоги повинно надаватися вдома. Не потрібно, щоб людина постійно оглядалася на смерть, але коли вона буде чекати на наближення іншого виміру, можливо, багато хто не буде робити шалених дурниць: не буде влаштовувати гонки, які люди створюють навколо себе; люди не будуть штовхати один одного, бо ми підставимо плече і допоможемо тому, хто цього потребує.

Використані ресурси

Миколюк О. Не лише знеболення та хоспіси / О. Миколюк // День. – 2017. –30 черв.– С. 14.

Про затвердження Положення про центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям: постанова Кабінету Міністрів України від 10 лип. 2019 р. № 675 // Урядовий кур'єр. – 2019. –2 серп.– С. 5.

Рожен О. Діти, які ніколи не стануть дорослими/ О. Рожен // Світогляд. – 2014. – № 1.– С. 44-47.

Удоденко П. З крок від життя / П. Удоденко // Надзвичайна ситуація. – 2018.– № 10.– С. 58-61.

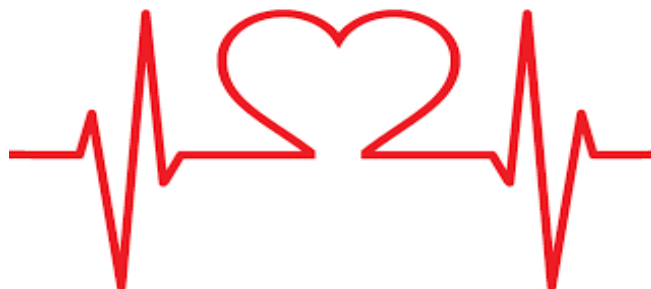
Електронні ресурси

«Асоціація паліативної та хоспісної допомоги» – десять років допомоги тяжкохворим України [Електронний ресурс] // Інформатор : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2016. – Режим доступу: <https://bit.ly/3m8DIwi> (дата звернення: 06.08.2021). – Назва з екрана.

Основні принципи хоспісної та паліативної допомоги [Електронний ресурс] // КНП «Шосткинський районний центр медичної (медико-санітарної) допомоги : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б.в.]. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Y72BQJ>(дата звернення: 27.09.2021). – Назва з екрана.

Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 04.06.2020 № 1308 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2020. – Режим доступу: <https://bit.ly/2WgjXd3>(дата звернення: 06.08.2021). – Назва з екрана.

Самолеліс Л. Стан розвитку паліативної та хоспісної допомоги на Полтавщині [Електронний ресурс] // Департамент охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – Полтава, 2017. – Режим доступу: <https://bit.ly/2XRny1E>(дата звернення: 06.08.2021). – Назва з екрана.

Серія «Соціальна взаємодія»

Шанс на життя без болю

Інформаційний бюлетень № 2

Укладач: Ольга Пошибайло

Редактор Г. Волкова
Комп'ютерний набір О. Пошибайло
Комп'ютерна верстка О. Якубовський
Відповідальна за випуск С. Сичова

Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара
36039, м. Полтава, вул. Олеся Гончара, 25 а
<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net